

**EFFECTIVE METHODS OF PREVENTING DELINQUENCY
AMONG YOUTH**

Sariboyev Bahodir Ravshan o'g'li

National Guard of the Republic of Uzbekistan Surkhandarya Regional Department

E-mail: boxowkasariboyev22061991@gmail.com

Annotation: This article analyzes the causes of juvenile delinquency and explores effective methods for its prevention. It highlights the importance of preventive measures and emphasizes the role of family, educational institutions, and society in shaping youth behavior. The article also outlines ways to reduce crime by improving legal awareness and social responsibility among young people.

Keywords: youth, delinquency, prevention, legal culture, education, crime, social environment.

**YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISHNING
SAMARALI USULLARI**

Sariboyev Bahodir Ravshan o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Milliy Gvardiyasi Surxandaryo viloyati bo'yicha

boshqarmasi

boxowkasariboyev22061991@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari, ularni oldini olishning samarali usullari hamda profilaktika choralarining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning yoshlar tarbiyasidagi o'rni yoritilib, huquqiy madaniyatni oshirish orqali jinoyatchilikni kamaytirish yo'llari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: yoshlar, huquqbuzarlik, profilaktika, huquqiy madaniyat, tarbiya, jinoyatchilik, ijtimoiy muhit.

Аннотация: В данной статье рассматриваются причины правонарушений среди молодежи, а также эффективные методы их предупреждения и значение

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

профилактических мер. Особое внимание уделяется роли семьи, образовательных учреждений и общества в воспитании молодежи, а также путям снижения преступности через повышение правовой культуры.

Ключевые слова: молодежь, правонарушение, профилактика, правовая культура, воспитание, преступность, социальная среда.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda yoshlar jamiyatning eng faol va ta'sirchan qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ularning dunyoqarashi, xulq-atvori va ijtimoiy faolligi jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ayrim hollarda yoshlar o'rtasida huquqbuzarlik holatlarining uchrab turishi dolzarb muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu esa nafaqat ularning shaxsiy rivojiga, balki jamiyat barqarorligi va xavfsizligiga ham salbiy ta'sir qiladi.

Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning kelib chiqishiga turli omillar — oiladagi muhit, ta'lim tizimidagi kamchiliklar, ijtimoiy nazoratning sustligi, shuningdek, zamonaviy axborot vositalarining noto'g'ri ta'siri sabab bo'lishi mumkin. Shu bois, ushbu muammoni chuqur o'rganish va uning oldini olishning samarali usullarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishning samarali yo'llarini tahlil qilish, profilaktika choralarining ahamiyatini ochib berish hamda bu borada oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning o'zaro hamkorligini kuchaytirish zaruratini asoslab berishdan iborat.

Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning sabablari (chuqurlashtirilgan tahlil)

Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning yuzaga kelishi ko'p omilli jarayon bo'lib, u individual, ijtimoiy va institutsional sabablar bilan bog'liq. Individual omillarga yoshlarning psixologik xususiyatlari, emotsional beqarorligi, o'zini namoyon qilishga bo'lgan ehtiyoj kiradi. Ayniqsa, o'smirlik davrida mustaqil qaror qabul qilishga intilish kuchayib, nazoratning sustligi salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Ijtimoiy omillar orasida oilaviy muhit yetakchi o‘rinni egallaydi. Nosog‘lom oilaviy munosabatlar, zo‘ravonlik, ota-onaning e‘tiborsizligi yoki haddan tashqari nazorati yoshlar ongida qarama-qarshi holatlarni yuzaga keltiradi. Bundan tashqari, tengdoshlar bosimi (peer pressure) ham muhim rol o‘ynaydi — yoshlar ko‘pincha o‘z guruhiga moslashish uchun huquqqa zid harakatlarga qo‘l urishi mumkin.

Institutsional omillar sifatida ta‘lim tizimidagi kamchiliklar, yoshlar bandligini ta‘minlashdagi muammolar, bo‘sh vaqt infratuzilmasining yetarli emasligi ko‘rsatib o‘tiladi. Shu bilan birga, raqamli muhitda nazoratning sustligi va zararli kontentlarning keng tarqalganligi ham zamonaviy xavf omillaridan biridir.

Profilaktika choralarining tizimli yondashuvi

Huquqbuzarliklarning oldini olishda tizimli va kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega. Profilaktika uch bosqichda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

- **Birlamchi profilaktika** — barcha yoshlar qatlamiga qaratilib, huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishni nazarda tutadi. Bu bosqichda ta‘lim muassasalari asosiy rol o‘ynaydi.
- **Ikkilamchi profilaktika** — xavf guruhiga kiruvchi yoshlar bilan individual ishlashni o‘z ichiga oladi.
- **Uchlamchi profilaktika** — huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarning qayta ijtimoiylashuviga qaratiladi.

Mazkur yondashuv samaradorligini oshirish uchun idoralararo hamkorlik muhim hisoblanadi. Ichki ishlar organlari, ta‘lim tizimi, sog‘liqni saqlash muassasalari va jamoatchilik institutlari o‘rtasida uzviy aloqani yo‘lga qo‘yish zarur.

Yoshlar bilan individual ishlash va psixologik yondashuvlar

Har bir yoshning shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda individual yondashuvni qo‘llash muhimdir. Psixologik diagnostika orqali muammoli xulq-atvorning ildiz sabablarini aniqlash mumkin. Shu asosda psixokorreksion dasturlar ishlab chiqilib, yoshlarning ijtimoiy moslashuviga ko‘maklashiladi.

Motivatsion suhbatlar, mentoring tizimi va ijtimoiy-pedagogik yordam usullari ham samarali hisoblanadi. Ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj yoshlar bilan ishlashda kompleks yondashuv talab etiladi.

Probatsiya va rehabilitatsiya tizimining o‘rni

Huquqbuzarlik sodir etgan yoshlarni qayta ijtimoiylashtirishda probatsiya tizimi muhim rol o‘ynaydi. Probatsiya nazoratidagi shaxslar bilan olib boriladigan ishlar ularning jamiyatga moslashuvini ta’minlashga qaratilgan. Bu jarayonda ta’lim, kasb-hunar o‘rganish, psixologik yordam va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash choralari muhim o‘rin tutadi. Shuningdek, jazodan ko‘ra tarbiyaviy va tiklovchi (restorativ) yondashuvlarni qo‘llash yoshlar o‘rtasida qayta jinoyatchilikni kamaytirishda samarali natija beradi.

Xorijiy tajriba va uni qo‘llash imkoniyatlari

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yoshlar bilan ishlashda profilaktika dasturlarini erta bosqichda boshlash yuqori samara beradi. Masalan, maktablarda maxsus ijtimoiy pedagoglar faoliyati, yoshlar markazlari va rehabilitatsiya dasturlari keng joriy etilgan.

Ushbu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimini yanada takomillashtirish mumkin. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishda kompleks, tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvlar yuqori samaradorlikka ega. Xususan, AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Yaponiya kabi davlatlarda profilaktika ishlari erta bosqichdan boshlanib, davlat va jamiyat institutlarining uzviy hamkorligiga asoslanadi.

AQSh tajribasida “community policing” (jamoalar bilan hamkorlikda ishlash) modeli keng qo‘llaniladi. Bu yondashuvga ko‘ra, huquqni muhofaza qiluvchi organlar aholiga yaqinlashib, ayniqsa yoshlar bilan ishonchli munosabatlarni shakllantirishga intiladi. Maktablarda faoliyat yurituvchi maktab inspektorlari (School Resource Officers) yoshlar bilan doimiy aloqada bo‘lib, huquqbuzarliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

Buyuk Britaniyada esa yoshlar bilan ishlashda “early intervention” (erta aralashuv) konsepsiyasi ustuvor hisoblanadi. Bu tizimda xavf guruhiga kiruvchi bolalar va o‘smirlar erta aniqlanib, ular bilan psixologlar, ijtimoiy xodimlar va pedagoglar hamkorlikda ishlaydi. Natijada huquqbuzarlik sodir etish ehtimoli sezilarli darajada kamayadi.

Germaniyada yoshlar jinoyatchiligiga qarshi kurashishda ijtimoiy rehabilitatsiya va ta’limga katta e’tibor qaratiladi. Bu yerda jazolashdan ko‘ra, tarbiyaviy va ijtimoiylashtiruvchi choralar ustuvor hisoblanadi. Maxsus yoshlar sudlari va probatsiya xizmatlari orqali har bir holat individual tarzda ko‘rib chiqiladi.

Yaponiya tajribasi esa ijtimoiy intizom va jamoaviy mas’uliyatga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Bu mamlakatda maktab, oila va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik juda kuchli yo‘lga qo‘yilgan. “Koban” tizimi (mahalliy politsiya punktlari) orqali aholiga yaqin nazorat va tezkor profilaktika ishlari amalga oshiriladi.

Shuningdek, Skandinaviya davlatlarida (Norvegiya, Shvetsiya) yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy tenglik, psixologik qo‘llab-quvvatlash va bepul ta’lim tizimi muhim omil sifatida qaraladi. Bu esa jinoyatchilik darajasining past bo‘lishiga xizmat qiladi.

Xorijiy tajribalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, quyidagi omillar eng samarali hisoblanadi:

- erta profilaktika va xavf guruhlarini aniqlash
- individual yondashuv va psixologik yordam
- ta’lim va bandlikni ta’minlash
- jamoatchilik va davlat organlari hamkorligi
- jazodan ko‘ra rehabilitatsiyaga ustuvorlik berish

Ushbu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali O‘zbekistonda ham yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimini yanada takomillashtirish mumkin. Ayniqsa, mahalla institutidan samarali foydalanish, raqamli texnologiyalarni joriy etish

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

va yoshlar bilan individual ishlash mexanizmlarini kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bugungi kunda jamiyat oldida turgan eng muhim va dolzarb vazifalardan biridir. Ushbu muammo ko'p qirrali bo'lib, uni hal etish faqatgina birgina tizim yoki tashkilot zimmasiga yuklab qo'yilishi mumkin emas. Aksincha, oila, ta'lim muassasalari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, mahalla va keng jamoatchilikning o'zaro hamkorligi asosida kompleks yondashuvni talab etadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, huquqbuzarliklarning asosiy sabablari ijtimoiy muhit, tarbiyadagi kamchiliklar, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etilmagani hamda huquqiy savodxonlikning yetarli darajada emasligi bilan bog'liq. Shu sababli, profilaktika choralarini kuchaytirish, ayniqsa, erta bosqichda ta'sir o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, xorijiy tajribalar tahlili natijasida aniqlanishicha, yoshlar bilan individual ishlash, psixologik yordamni kuchaytirish, ta'lim va bandlikni ta'minlash hamda jazolashdan ko'ra rehabilitatsiya va ijtimoiylashtirishga urg'u berish yuqori samaradorlik beradi. Bu yondashuvlar yoshlarning ijtimoiy hayotga moslashuvini osonlashtirib, qayta huquqbuzarlik sodir etish ehtimolini kamaytiradi.

Kelgusida yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimini takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish, profilaktika ishlarini raqamlashtirish, shuningdek, yoshlarning qiziqish va ehtiyojlaridan kelib chiqib individual dasturlar ishlab chiqish zarur. Eng muhimi, har bir yoshga e'tibor va mas'uliyat bilan yondashish orqali sog'lom, huquqiy ongga ega va faol fuqarolik pozitsiyasiga ega avlodni tarbiyalash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi. (2014). *Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risidagi Qonun*. Toshkent.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). Yoshlar siyosatini qo‘llab-quvvatlashga oid farmon va qarorlar to‘plami. Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. (2022). Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent.
4. Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
5. Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672–682.
6. Farrington, D. P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12(3), 177–190.
7. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2020). *Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders*. Vienna.
8. World Bank. (2019). *Youth at Risk: Preventing Crime and Violence*. Washington, DC: World Bank Publications.
9. Sherman, L. W. (1997). *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising*. Washington, DC: National Institute of Justice.
10. Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2007). *Saving children from a life of crime: Early risk factors and effective interventions*. Oxford University Press.

